

Skjøtselsplan for Lefætten, Indre Fosen kommune, Trøndelag fylke

Oppfølging av tradisjonell slåttemark som utvalgt naturtype

Bioreg AS Rapport 2019 : 12

TITTEL: Skjøtselsplan for Lefætten, Indre Fosen kommune, Trøndelag fylke
FORFATTER(E): Langmo, S. H. L. & Oldervik. F. G.

DATO: 01.04.2019	RAPPORT NR./ Bioreg AS Rapport 2019 : 12	PROSJEKTNR: Prosjektnr	SAKSNR. Arkivnr
ISBN: 978-82-8215-398-0	ISSN:	ANTALL SIDER: 27	ANTALL VEDLEGG: 4

OPPDRAGSGIVER: Fosen Folkehøgskole, grunneier	KONTAKTPERSON: Anton Van Genugten
---	---

<p>SAMMENDRAG:</p> <p>Naturtypen artsrik slåttemark er sterkt trua ifølge Norsk rødliste for naturtyper, og ble i 2011 definert som utvalgt naturtype (UN) med en viss beskyttelse gjennom lov om Naturmangfold. På oppdrag for Fosen Folkehøgskole fikk Bioreg AS, i 2018 i oppdrag å utforme skjøtselsplanen for den 2,2 daa store slåttemarka på Lefætten i Indre Fosen kommune. Slåtteeenga fikk verdien Viktig -B.</p> <p>Skjøtselsplanarbeidet har bestått i en undersøkelse av lokaliteten i felt sammen med Anton Van Genugten som er representant for grunneier, og beskrivelse av lokaliteten for Naturbase.</p> <p>Skjøtselsplanen er utarbeidet i tett samarbeid med grunneier, som bidro aktivt både i forbindelse med kartleggingen, samt i etterkant der det var behov for ytterligere avklaringer.</p>

FYLKE:	Trøndelag
KOMMUNE:	Indre Fosen
STED:	Sørbotn
GÅRD/BRUK	Lefætten

GODKJENT	SKJØTSELSPLANEN ER UTFORMET AV:
	Solfrid Helene Lien Langmo
	Finn Oldervik
_____ NAVN	_____ NAVN

Forord

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for Lefætten i Indre Fosen kommune er utført på oppdrag fra grunneier, som er Fosen Folkehøgskole. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av den trua naturtypen slåttemark, og er i samsvar med handlingsplanen for Utvalgt naturtype slåttemark. Den baserer seg på en undersøkelse i felt og intervjuer med representanter for grunneieren.

Rapporten er delt inn to hoveddeler. Første del er en generell del som gir en kort beskrivelse av slåttemark i Midt-Norge, og er utarbeidet av NIBIO. Andre del, som er utarbeidet av Bioreg AS, retter seg mot den som skal utføre skjøtsel, samt forvaltningen. Her omhandles naturgrunnlaget og dagens skjøtsel, i tillegg til en beskrivelse av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak for lokaliteten.

Som vedlegg finnes en beskrivelse av slåttemarka, og genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i Miljødirektoratets Naturbase.

Til skjøtselsplanen følger et veiledningshefte¹ om slåttemark utarbeidet av Miljødirektoratet, samt Bondens kulturmarksflora for Midt-Norge utarbeidet av Bolette Bele, Ellen Svalheim og Ann Norderhaug, NIBIO. (<https://www.artsdatabanken.no/Pages/180073>).

Bioreg AS takker med dette Anton Van Genugten, småbrukslærer ved Fosen Folkehøgskole for velvilje, godt samarbeid og god mottakelse i forbindelse med undersøkelsen sommeren 2018.

Finn Gunnar Oldervik

Mjosundet i Aure
01.04.2019

Solfrid Helene Lien Langmo

Markabygda
01.04.2019

¹ For sesongen 2018 finnes dette som utkast

Innhold

Forord.....	4
1 Slåttemark i Midt-Norge.....	6
2 Skjøtselsplan for Lefætten	8
2.1 Innledning	8
2.2 Hensyn og prioriteringer	9
2.3 Tradisjonell og nåværende drift	10
2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen	10
2.5 Artsmangfold.....	10
2.6 Mål for verdifull slåttemark	11
2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)	12
2.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig).....	12
2.8.1 Slått.....	12
2.8.2 Beiting	13
2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak	13
2.9 Oppfølging av skjøtselsplanen.....	14
2.10 Bilder fra lokaliteten.....	15
2.11 Kilder	18
Vedlegg 1. Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase.....	19
Lefætten.....	19
Vedlegg 2. Artsliste slåttemark Lefætten	21
Vedlegg 3. Tiltakslogg, grunneiers notater	23
Vedlegg 4. Overvåkning, logg.....	27

1 Slåttemark i Midt-Norge

Tradisjonelle slåttemarker er arealer i innmark og utmark som ble slått regelmessig og forholdsvis seint i sesongen. Slåttetidspunktene varierte lokalt i forhold til hvor slåttemarkene lå og etter typen slåttemark. Slåttemarkene domineres av ville plantearter, og de er ofte urterike. Derfor blir de gjerne kalt blomsterenger. Artssammensetningen i slåttemarkene varierer mye på grunn av jordsmonn, høyde over havet m.m. Etter fuktighetsforholdene skiller det mellom tørreng, friskeng og fukteng.

I tørrengene er lavvokste gras og urter vanlige, slik som gulaks, gjeldkarve, vill-løk, gulmaure, blåklokke, engfiol, smalkjempe, kattefot, tiriltunge, blåknapp, legeveronika, stemorsblom og øyentrøst. Områder med kalkholdig jordsmonn får i tillegg inn arter som vill-lin, jåblom, rundskolm, flekkmure, sølv-mure og lodnerublom. I seterregionen finnes også setermjelt, hvitkurle, rublom-arter og søte-arter. Flere av disse er på rødlista over trua arter.

I de tørre engene vokser det lave gras og urter, blant anna kattefot (i midten). På de arealene hvor grunnen er litt kalkholdig, kommer også sølv-mure inn (t.h.). Alle foto: Bolette Bele/NIBIO.

Friskengene (dvs. litt fuktigere enger) er prega av et tett grasteppe med bl.a. engkvein og rødsvingel og halvgras som bleikstarr og engfrytle. Her finnes i tillegg mange urter, slik som småengkall, ryllik, blåklokke, gulmaure, rødknapp, prestekrage, karve, gjeldkarve, engsyre, hvitkløver, tepperot, følblom, engsoleie, øyentrøst, rødkløver, hvitmaure, nattfiol-arter, blåknapp, tveskjeggveronika, legeveronika og engsoleie.

Frisk, fattig slåttemark i Stjørdal. Dette er den vanligste slåttemarkstypen i regionen. Her vokser grasarter som gulaks (i midten), engkvein og rødsvingel sammen med urter som prestekrage, karve (til høyre), engsyre, hvitkløver og blåklokke. Alle foto: Bolette Bele/NIBIO.

Ved kysten (spesielt i Møre og Romsdal) kan også jordnøtt og solblom inngå i slåttemarkene. I kalkholdige områder er friskengene ofte prega av graset dunhavre. Her kan det i tillegg vokse hjertegras, stortveblad, brudespore, bakkesøte, marinøkkel, jåblom, storblåfjær, flekkmure, vill-løk og nyresoleie. Ved kysten kan man dessuten finne bleiksøte, og i fjellet vokser ofte urter som svarttopp, fjelltistel, setermjelt, reinmjelt, flekkmure, hvitkurle, fjellnøkleblom, fjellbakkestjerne og snøsøte i slik kulturmark. Flere av disse er på den norske rødlista.

Fuktengene har gjerne en høyere vegetasjon med store gras som sølvbunke. Her vokser også bekkeblom, enghumbleblom, krypssoleie og hanekam.

I slåttemarker nær fjellet, slik som på fjellgardene i Sunndal, kan man finne arter som fjellmarinøkkel (i midten) og fjelltistel (til høyre). Begge disse artene er mest vanlige på noe kalkholdig grunn. Alle foto: Bolette Bele/NIBIO.

Slåttemarker med spredte trær som ble styvet (lauvet) til fôr kalles lauvenger. Lauvenger finnes både i lavlandet og i høgereliggende områder i Midt-Norge. Spesielt i fjordene på Nordmøre finnes gode eksempler på denne kulturmarkstypen. Områder med hassel ble tidligere ofte stelt for å sikre best mulig avkastning, både av nøtter og materiale brukt til tønneband og flettearbeid. For skjøtsel og restaurering av styvingstrær se Miljødirektorates egen veileder for dette.

Tradisjonelle slåttemarker har blitt svært sjeldne og det er derfor spesielt viktig at de gjenværende slåttemarkene holdes i hevd på tradisjonelt vis. Slike områder bør slås seint og etter at de fleste plantene har blomstra av og satt frø. Følg helst den lokale tradisjonen for slåttetidspunkt om den er kjent. Man må ikke gjødsle og bruke tunge maskiner på slike arealer. Høyet må fjernes for å unngå næringstilførsel. Høstbeiting og ofte også en kort periode med vårbeiting var vanlig i slåttemarkene i regionen, men tradisjonene for dette varierte. Spesielt forsiktig må man være med vårbeiting av sau på arealer med rik vårflora (for eksempel der det er forekomster av orkideer).

Generelle restaurerings- og skjøtselstiltak er omtalt i mer detalj i veiledningsheftet, og konkrete råd for skjøtsel av din lokalitet beskrives i denne skjøtelsesplanen. Nærmere omtale av ulike plantearter fra engene finnes i Bondens kulturmarksflora for Midt-Norge (Bele & Norderhaug 2008). Mye av denne teksten om slåttemark er hentet fra den.

Denne er også tilgjengelig på nett: <https://www.artsdatabanken.no/Pages/180073>

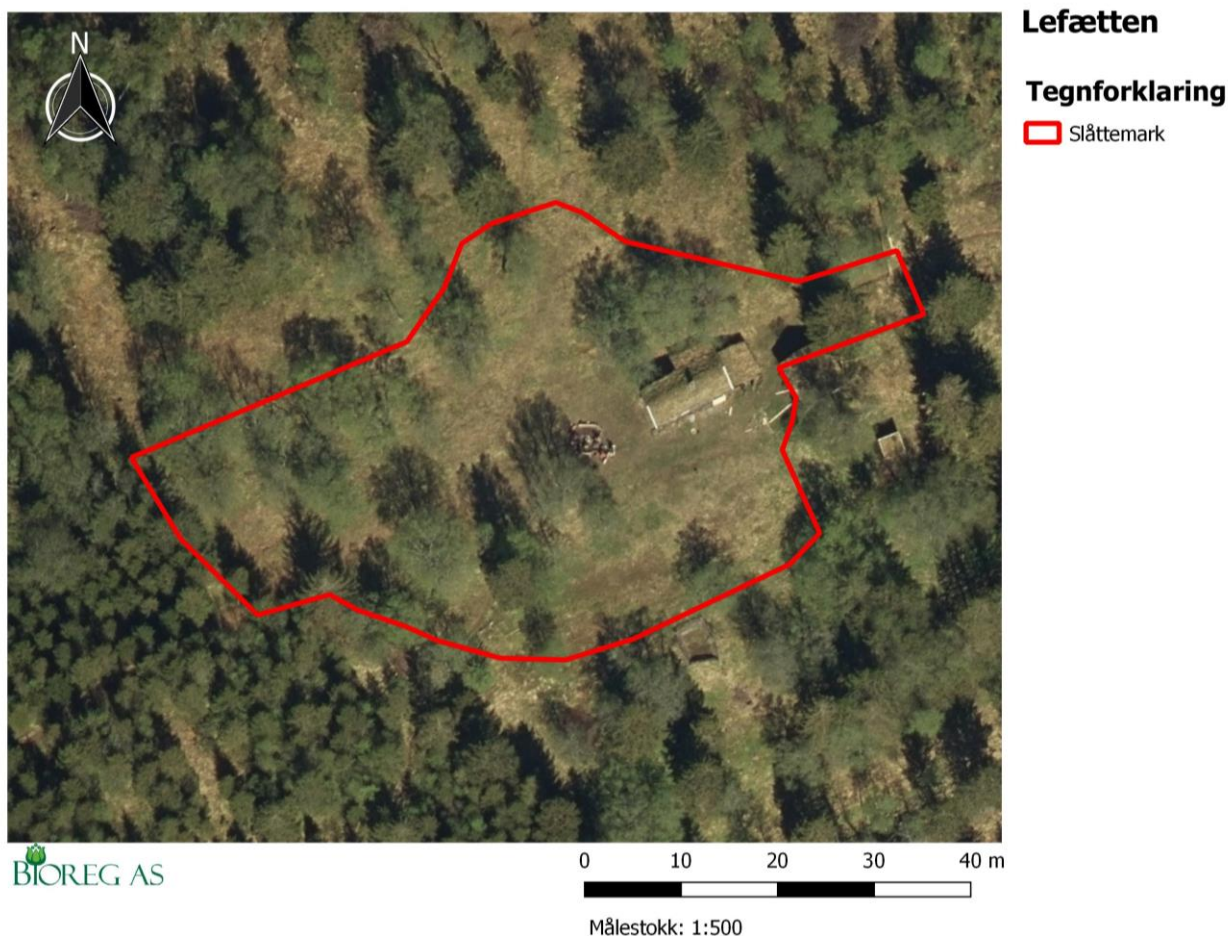
2 Skjøtselsplan for Lefætten

GRUNNEIER: Fosen Folkehøgskole		ANSVAR SKJØTSEL: Anton Van Genugten	LOKALITETSVERDI I NATURBASE ² : B
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 01.04.2019		DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 01.08.2018	
DATO REVIDERING: -		DATO BEFARING (REVIDERING): -	
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): 01.08.2018 – Intervju med grunneier i forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan			
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV: Solfrid Helene Lien Langmo og Finn Oldervik			FIRMA: Bioreg AS
REVIDERT UTGAVE UTFORMET AV: -			
UTM SONE LOKALITET(ER): 32 W	NORD: 7048093	ØST: 549430	GNR./BNR.: 62/2
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: 2,2	DEL AV VERNEOMRÅDE: Nei	DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Nei	
AREAL (ETTER EVENTUELT RESTAURERING): -	HVILKET VERN: -		

2.1 Innledning

Lefætten ligger oppe på en ås omkranset av skog, høyt oppe i åsene litt sør for Sørbotn i Indre Fosen kommune. Lokaliteten ligger ca. 275 moh., og strekker seg fra vest mot øst i en liten lysning. Tidligere var området mer åpent med større områder med beitemarker. I dag er deler av dette tilplantet med skog. Artsmangfoldet bærer tydelig preg av langvarig hevd med beite/slått og uten gjødsling. Ingen lignende lokaliteter er registrert her oppe tidligere, men en tur i skogen rundt vitner om at her har det tidligere vært store arealer med kulturmark. En fikk også opplyst at myrarealer øst for lokaliteten tidligere har vært slått (Anton Van Genugten pers. medd.). Det later ikke til at det tidligere er gjort naturfaglige undersøkelser på engene her, og registreringene i Artskart fra området, er utelukkende av vanlige fuglearter. Det er grunn til å nevne at Lien Langmo et.al (2013) registrerte et betydelig antall lokaliteter knyttet til kulturlandskap litt lenger øst og nord. Det ble ved disse undersøkelsene konkludert med at her fremdeles er store verdier knyttet til kulturlandskap i denne delen av kommunen (mellom Stadsbygd, Denstad og Sørbotn), og at potensialet er til stede for enda flere. Geologisk sett hører berggrunnen i området til Vanvik-gruppen og består av glimmerskifer med amfibolitter. Løsmassene består for det meste av tynne morenemasser (Kilde: NGU). Lokaliteten ligger ifølge Moen (1998) i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2), og i sørboreal vegetasjonszone (SB) trolig opp mot grensen for mellomboreal (MB). Det ble ved besøket i 2018 registrert en god del arter av karplanter, men ingen beitemarksopp. Dette trolig fordi undersøkelsene fant sted for tidlig. En regner med det er et visst potensiale for sjeldne og rødlista arter av beitemarksopp her.

² Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), og faktaark for slåttemark, utformet av Ellen Svalheim (Svalheim 2014).

Figur 1. Kartet viser lokaliteten med slåttemark avgrenset med rød omramming. Kartet er utarbeidet i Q-GIS med kartgrunnlag © Kartverket og Norge Digitalt.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Under finnes en oversikt over hensyn og prioriteringer av skjøtselstiltak i forhold til skjøtelsesplanen, spesielle hensyn med tanke på enkeltarter og artsgrupper, samt bakgrunn for prioriteringene.

Slåttemarka på Lefætten har i dag til dels tilfredsstillende skjøtsel, og det videre skjøtelsesarbeidet vil for det meste bestå i en videreføring av skjøtselstiltak som allerede er godt innarbeidet hos brukeren. Forskjellen vil være at de inkluderer et litt større areal enn tidligere, da ca. 1 daa har vært slått. I tillegg til arbeidet med høyet, vil skjøtselen bestå i å holde kantsonene åpne (fortsatt tynning av lauvoppslag), og fjerning av en del større trær både innenfor og rundt lokaliteten, samt hogst av gran i vest om dette er mulig. Enkelte steder kan det med fordel ha fokus på å fjerne noe lyng som har etablert seg. I tillegg finnes det arealer med gammel eng som er mer gjengrodd rundt det meste av lokaliteten. Disse regnes som restaureringsareal, og er ikke inkludert i lokaliteten. De er likevel aktuelle å skjøtte med slått på sikt, om det er interesse for det. I så fall bør lignende rydding av skog settes i gang også her.

Lokaliteten ligger sør-østvendt til, noe som gir et visst potensiale for sjeldne og rødlista arter av **insekter** – ikke minst de nektarsamlende artene. For disse er det generelt en fordel om lokaliteten eller deler av den slås seint i juli/først i august. Det er også en stor fordel om plantene i veikanter og andre artsrike områder utenfor slåttemarka gis mulighet til å sette frø før de slås eller beites. I dag finnes mange mindre gjengroende enger rundt lokaliteten. Samtidig er det også viktig at i alle fall kantsoner innenfor og inntil engene hindres fra å gro til med skog eller nitrofil vegetasjon (høgvokste arter som liker nitrogen slik som hundekjeks, geitrams og stornesle). Slike nitrofile arter bør slås et par ganger for sesongen over en periode for å hindre spredning. Et slikt område finnes sør for stallen.

Enkelte steder i kulturlandskapet, som i kantsoner rundt engene, kan hauger med kvist bidra til verdifulle skjulesteder for insekter og dyr. Kvisthaugene bør imidlertid plasseres slik at de ikke medfører at engene blir gjødslet under forråtningsprosessen.

Med tanke på **beitemarksopp** er det viktig at avlinga så langt som mulig fjernes fra enga, samt at det ikke pløyes, brukes kunstgjødsel, sprøytemidler eller beitepusser. Det meste av dette er uansett lite aktuelt på denne lokaliteten.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

Først på 1800-tallet er Lefætten omtalt som matrikulert bruk drevet av en husmann, og senere, rundt 1900, som seter (Dybdahl, 1995). Se ellers fig. 5 for historikk! I regionen er en kjent med at det etter siste verdenskrig ble mindre vanlig med seterdrift. Årsaken kan vel kort oppsummeres i at gårdsdrift og meieridrift ble mer rasjonalisert, samt at kunstgjødsel ble vanligere. Dessuten oppfordret myndighetene til at gårdsbrukene fikk ryddet en god del arealer til såkalt kulturbeite. Det er derfor grunn til å tro at arealet har stått uten skjøtsel en periode. På eiendommen i vest ble det for mellom 30 og 40 år siden, plantet gran som står helt opp til grensen for lokaliteten. Også inne i, og vest for, dette plantefeltet, finnes rester av gamle engsamfunn.

Fosen Folkehøgskole tok over eiendommen i 1985, og etter det har den stort sett vært brukt som beite for skolens hester. I løpet av disse årene, er en del trær fjernet, og husene er satt i stand. Dette gjelder både våningshus og stall. De siste tre årene har de sentrale delene av enga (ca. 1 daa) vært slått med ljà seint (sist i august) og bakketørka/hesja. Dette som et ledd i undervisningen på skolen. I tillegg etterbeites arealet av sida trønder- og nordlandsfe i 1-2 uker. Disse er gjerdet ute fra slåtteenga på sommeren med elektriske gjerder.

2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

Lokaliteten er i dag bare delvis gjerdet inn. Det er en fordel om gjerdet flyttes noe i nord slik at hele slåttearealet er gjerdet inn om sommeren, noe som er positivt for artsmangfoldet på slåttearealet. Den østligste delen av lokaliteten består av en bratt skråning. Dette gjør at det kan være noe vanskelig å samle opp graset fra denne delen, men det er viktig å ha fokus på å få med alt graset her. Resten av lokaliteten er relativt flat og lett tilgjengelig. Det er en fordel om slåttemarka inkluderes i beitearealet på høsten, fra et par uker etter slått og utover. Beitedyrene vil bidra til å trække ned frøene i bakken, samt fjerne biomassen som kommer opp igjen etter slått. Det er ikke fare for at beitedyr som går i området drar med seg fremmede arter fra engene og skogen rundt inn på lokaliteten, og en regner det heller som positivt med at dyrene beiter her med tanke på biomangfoldet.

Slåttemarksstrukturen innenfor lokaliteten er noe varierende. Partvis i øst finnes noe lyng, og i tillegg en del yngre og eldre bjørk spredt rundt på det meste av enga. En bør være nøye med å inkludere alle kantsoner i slåttearealet og slå dem hvert år. Marksjiktet innenfor hele lokaliteten, samt på beiteengene, er uten skader av tunge maskiner.

Der er fjernet en del trær i nedkant av og innenfor lokaliteten de senere årene for å bedre solinnstrålingen. Ut fra at dette er første kartlegging av lokaliteten, er det ikke mulig å si om dette har hatt konsekvenser for artsmangfoldet, men det er grunn til å tro at økt solinnstråling er positivt for artsmangfoldet her.

2.5 Artsmangfold

Slåttemarka er etter DN Håndbok 13 for det meste å regne som svakt kalkrik eng med klart hevdpreg, men det finnes små partier nærmest husene som har et mer oppgjødslet preg. Av karplanter dominerer dunhavre, smalkjempe, engkvein, rødknapp, gulaks, hvitmaure og harerug. I tillegg ble også flere andre indikatorarter på ugjødslet kulturmark registrert, samt at det ble registrert både nattfiol, grov nattfiol og stortveblad.

Området har godt potensiale for sjeldne og rødlistede arter fra flere artsgrupper, som lav, moser, insekter og beitemarksopp selv om ingen slike ble registrert ved undersøkelsene. Med tanke på beitemarksopp ble

undersøkelsen utført for tidlig. Soppsesongen i Trøndelag kom veldig sent i gang i 2018 på grunn av en svært tørr sommer. Fluearten *Mesembrina meridiana* ble registrert her i 2018. Denne har spredte funn fra Norge tidligere, men ingen registreringer på Fosen. Arten har larvestadiet i møkk, men bidrar til pollinering av planter i voksen alder.

Figur 2. 32V N7048104 Ø549481. Et av de mest artsrike partiene på lokaliteten ligger like utenfor døra på hovedhuset på Lefætten. Denne biten kan være aktuell å slå seint med tanke på insekter. Foto: Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 01.08.2018.

2.6 Mål for verdifull slåttemark

<p>HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lokaliteten må ikke gro igjen med fremmedarter eller lauvskog som konkurrerer ut stedegen vegetasjon. - Lokaliteten skal holdes i god hevd med årlig slått og fjerning av høy etter hesjing eller tørking på bakken. - Verdien på lokaliteten skal opprettholdes eller styrkes ved at populasjoner av rødlistearter som måtte dukke opp, samt andre gode naturengarter skal holdes på dagens nivå, eller økes. - Lokaliteten skal ligge i et åpent landskap og kantsoner skal ikke skygges ut av trær og kratt. - Lokaliteten skal ikke gjødsles, sprøytes, pløyes eller pusses med beitepusser.
<p>EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kantsonene må holdes åpne ved slått og rydding. - Områder der det i dag vokser lyng og ungbjørk, inkluderes i slåttearealet årlig.
<p>TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Artsmangfoldet i slåttemarka skal opprettholdes eller utvides jf. artslistene i vedlegg 2. - Populasjoner av artene i lista over tyngdepunktarter skal opprettholdes. - Populasjoner av eventuelle rødlistearter skal opprettholdes eller helst utvides.

2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Flytting av gjerdet slik at hele slåttearealet er gjerdet inne om sommeren.	2019		Vår
Tynning av skogen rundt og innenfor lokaliteten. Selje kan med fordel få stå som mat for insekter tidlig på våren. Kjøring med tunge kjøretøyer på lokaliteten bør unngås i forbindelse med ryddingen, så sant det ikke skjer på frossen mark. Kvisthauger legges utenfor lokaliteten, og ikke slik at de gjødsler arealet når de råtner. Alle trærne bør ikke hogges på en gang på grunn av gjødselvirkning fra de råtnende røttene. Hogst av gran i vest må avklares med grunneier på naboeiendommen, men er å anbefale fordi grana stjeler både lys og næring fra lokaliteten slik det er i dag.	2019-2024	Blå på fig. 4.	Når det er tid.
Arealene som er merket med blå farge på fig. 4 er også aktuelle som restaureringsarealer med tanke på eventuell utvidelse av slåttearealene om det er interesse for dette. Om det skal restaureres i vest, forutsetter dette hogst av plantefeltet her.			Om det er interesse
To slåtter i et parti med nitrofil vegetasjon nedenfor stallen. Arealet slås første gang rundt St.Hans-tider og andre gang sammen med resten av arealet. Avlinga fjernes umiddelbart for å hindre frøspredning.	Årlig de første fem årene	Grønn på fig. 4	Forsommer og sensommer

2.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

2.8.1 Slått

SLÅTTETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Lokaliteten slås med tohjuls slåmaskin eller ljà. jf. beskrivelsen under. Det er viktig at slåttene også inkluderer kantsonene. Det kan være en fordel å slå deler av slåttemarka seint med tanke på insekter. Hvilke deler som slås tidlig og seint kan gjerne variere fra år til år, men arealet markert gult på fig. 4 kan med fordel slås seint. Med dagens slåttetidspunkt er det lite aktuelt å sette igjen graset særlig mye lenger, så dette blir først aktuelt om slåttetidspunktet forskyves vesentlig framover. Vær nøye med at arealer med lyng slås hvert år.	Årlig	Hele lokaliteten	10. juli og utover. I dag slås lokaliteten sist i august
Raking, vending og bortkjøring av høy for bruk som husdyrfôr. Det er ønskelig med minst to dagers tørking. Vær nøye med å få med graset i den østligste og bratteste delen.	Årlig	Hele lokaliteten	Se over

Generelt gjelder for skjøtselsslått (for forklaring se veiledningshefte):

- Slåtten bør skje etter at de fleste artene har blomstret og satt frø (som regel ikke før i siste halvdel av juli). Slåttetidspunktet vil variere fra år til år ut fra variasjoner i været og vekstsesongen. Følg derfor med på blomstring og frøsetting!
- Graset bakketørkes 2-3 dager før det fjernes fra området.
- Områdene kan slås med liten lett traktor med slåmaskin, tohjuls slåmaskin eller ljà, avhengig av bratthet. Kantklipper med senn kan også benyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i de fuktige partiene, som kan føre til komprimering av jorda og kjøreskader.
- Unngå bruk av kunstgjødsel, gylle eller store mengder bløt husdyrgjødsel (se veileder).
- Om beite ikke er mulig, bør det vurderes en ekstra slått utpå høsten i år da graset vokser ekstra godt. Særlig gjelder dette de østligste delene av lokaliteten.

2.8.2 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBruk M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Høstbeite. Lokaliteten er i dag høstbeitet med sida trønder- og nordlandsfe, noe som er en stor fordel. Beitet reguleres i dag med et elektrisk gjerde. Når dyrene slippes inn på innmarka, og når de settes inn, avhenger av været.	Årlig	Hele lokaliteten	Fra to uker etter slått og utover høsten.
Tilsyn med beitedyr. Dette er dyr som beiter ute hele sommeren og krever tilsyn. Det er viktig at de ikke kommer seg inn på slåtteenga i løpet av sommeren.	Årlig hele sommeren og høsten	-	-
Vedlikehold av gjerdet	Årlig ved behov	-	-

Generelt gjelder for beiting i slåttemark (for forklaring se veiledningshefte):

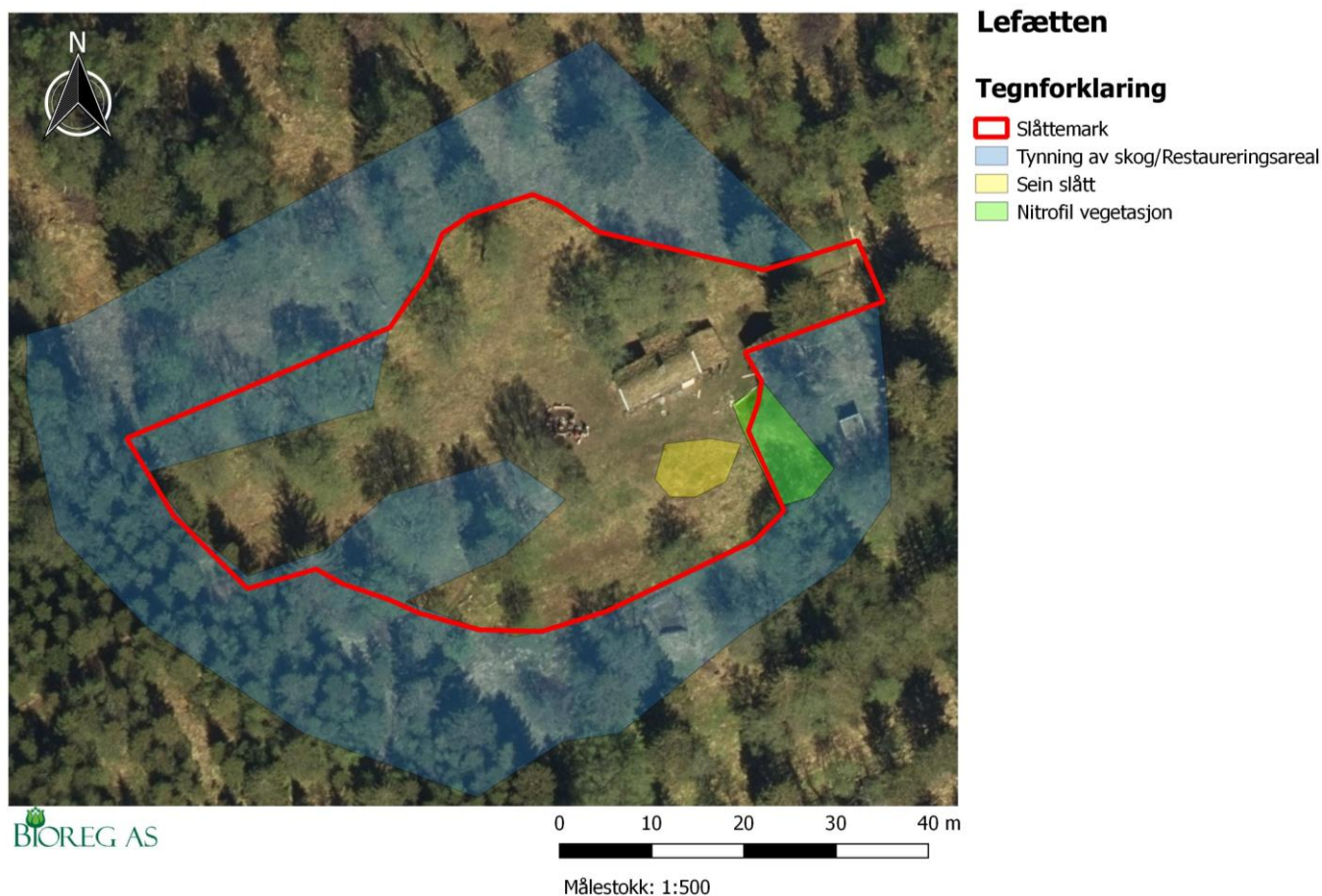
- Beiting er positivt for slåttemarka, og har vært tradisjon mange steder.
- Høstbeiting hindrer opphopning av daugras (som gir grønn gjødsling) og letter spiringen neste vår.
- Beiting gir tråkkspor som frøplanter kan spire i.
- Hvis arealet vårbeites, blir slåtten seinere (da blomstring/frøsetting kommer seinere i gang)
- Unngå tilleggsføring inne på slåttemarka.
- Sett alltid dyrevelferden og førtilgangen i høysetet.
- Tunge storferaser bør ikke beite slåttemark (pga. tråkkskader).
- Slåttemark med rik vårblomstring (f.eks. med tidligblomstrende orkideer og marinøkler) bør ikke beites.
- Beit gjerne nærliggende skog, hagemark eller naturbeiter i sammenheng med slåttemarka. Det vil gi utveksling av frø og gener mellom ulike arealer.
- Isådde, fulldyrka kulturrenger bør ikke beites sammen med slåttemarka. Dette for å hindre spredning av uønska arter inn i slåttemarka.

2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBruk M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Fjerning av kvister og greiner på engene.	Årlig ved behov	Hele lokaliteten	Vår
Noter gjerne nye arter som dukker opp i slåtteenga, eller forandringer i artssammensetningen som skjer når lokaliteten slås noen år. Særlig vil dette være interessant i områder med lyng.	Ved behov/ interesse		

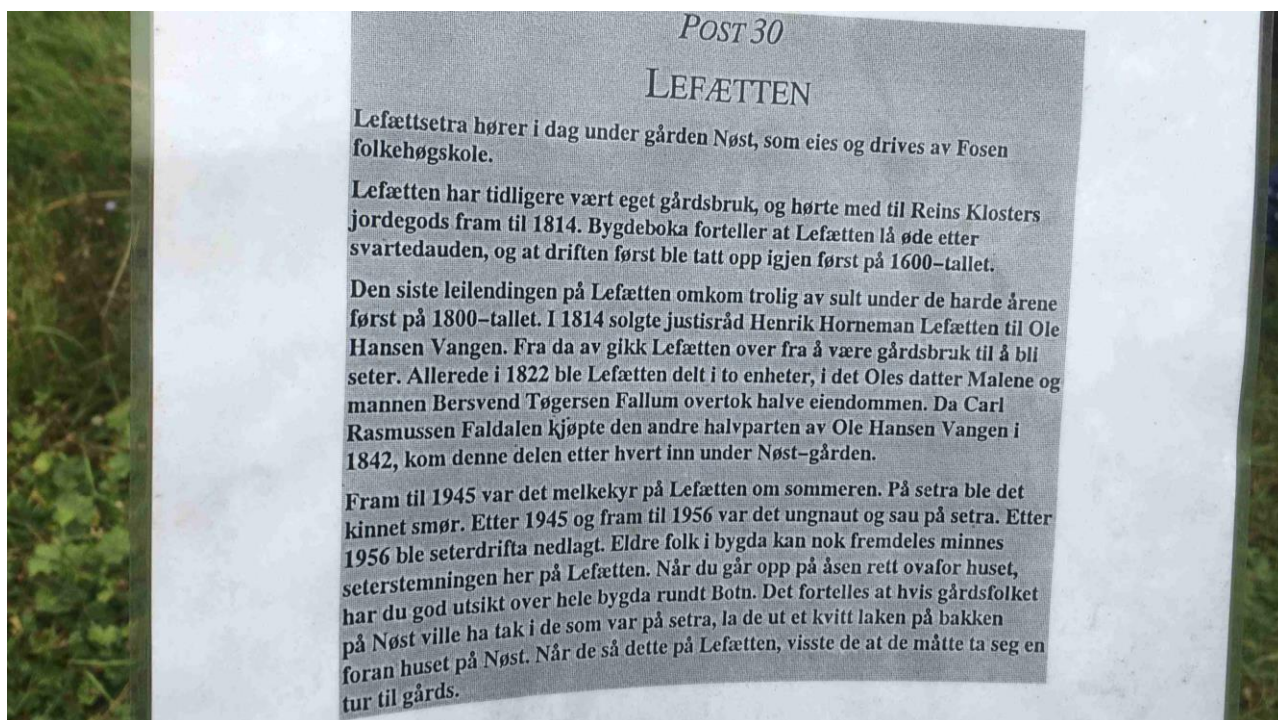
2.9 Oppfølging av skjøttselsplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR:
2024
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER:
Nei
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA:
Rydding av en del trær på slåtteenga. Inngjerding av slåtteenga med elektriske gjerder.
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPLANEN:
Fosen folkehøgskole v/ Anton Van Genugten

Figur 3. Kartet viser de aktuelle skjøtselstiltakene foreslått i planen i form av arealer som er aktuelle å slå seint, og områder der det bør ryddes skog, og som også kan være aktuelle som restaureringsarealer i fremtiden. Kartet er utarbeidet i Q-GIS med kartgrunnlag © Kartverket og Norge Digitalt.

2.10 Bilder fra lokaliteten

Figur 4. Lefættten er kjentmannspost (trimpost) i Rissa, og med disse postene følger det en del informasjon. Her er det som står om Lefættten. Som en ser har dette både vært eget gårdsbruk og sæter. Foto: Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 01.08.2018

Figur 5. 32V N7048104 Ø549481. Husene på Lefættten slik de fremstår i dag. På takene er det torv, og disse arealene slås også. Foto: Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 01.08.2018.

Figur 6. 32V N7048119 Ø549460. Lokaltetens nord-vestligste deler sett mot vest. En del av bjørkene her kan med fordel fjernes, men noen kan også få stå da de er eldre trær og bidrar til å bevare helheten i landskapet rundt Lefætten. Stien inn til husene skimtes så vidt til venstre i bildet, og til venstre skimter en gjerdet som holder beitedyrene ute. Foto: Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 01.08.2018.

Figur 7. 32V N7048094 Ø549436. Vest for lokaliteten står ung granskog tett. Det hadde vært en stor fordel med hogst av i alle fall de nærmeste rekkene med trær. Foto: Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 01.08.2018.

Figur 8. 32V N7048132 Ø549465. Skjøtterne av kulturlandskapet på Lefættan kom på besøk de også. Dette er like utenfor gjerdet, og som en ser, beiter de vegetasjonen godt ned. Her ligger dyrene i arealet nord for lokaliteten som er klassifisert som restaureringsareal. Foto: Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 01.08.2018.

Figur 9. 32V N7048107 Ø549483. Helt i vest, og delvis utenfor lokaliteten ligger et område der åkertistel sprer seg. Dette kommer stort sett av gjødsling fra stallen like ved. Området bør slås to ganger per sesong. Foto: Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 01.08.2018.

2.11 Kilder

- Artsdatabanken (2018). Fremmedartslista 2018. Hentet 20.03.2019 fra <https://www.artsdatabanken.no/fremmedartslista2018>
- Artsdatabanken (2018). Norsk rødliste for naturtyper 2018. Hentet 20.03.2019 fra <https://www.artsdatabanken.no/rodlisefornaturtyper>
- artskart.artsdatabanken.no (2017). Funndata fra: Norsk botanisk forening, Norsk Ornitologisk Forening. Nedlastet gjennom artskart 20.03.2019
- Bele, B. & Norderhaug, A. 2008. Bondens kulturmarksflora for Midt-Norge. Bioforsk FOKUS. 121s.
- Bratli, H., Halvorsen, R., Bryn, A., Bendiksen, E., Jordal, J.B., Svalheim, E.J., Vandvik, V., Velle, L.G., & Øien, D.-I. 2016. Dokumentasjon av NiN versjon 2.1 tilrettelagt for praktisk naturkartlegging i målestokk 1:5000. – Natur i Norge, Artikkel 8 (versjon 2.1.0): 1–@ (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no/>)
- Bryn, A. & Ullerud, H. A. (2017). Veileder for arealdekkende kartlegging av terrestrisk naturvariasjon etter NiN i målestokk 1:5000 og 1:20 000. Naturhistorisk Museum, U. i. O.
- Dybdahl, A. 1995. Rissa bygdebok. BD 2. 1814-1940. Rissa kommune.
- Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.
- Henriksen S og Hilmo O (2015) Rødlista - hva, hvem, hvorfor? Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken <http://www.artsdatabanken.no/Rodliste/HvaHvemHvorfor> Nedlastet 19.03.2019
- Lid, J. et al., 2005. Norsk flora 7. utg. redaktør: Reidar Elven., Oslo: Samlaget.
- Lien Langmo, S.H., Folden, Ø. & Oldervik, F. G. 2013. Supplerende kartlegging av naturtyper i Rissa kommune, Sør-Trøndelag Fylke. Bioreg AS rapport 2013 : 29. ISBN; 978-82-8215-258-7.
- Miljødirektoratet (2015) Veileder for kartlegging, verdisetting og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann. Utkast til faktaark 2015 – Kulturmark. Versjon 7. august 2015
- Miljødirektoratet. 2018. Artslister til bruk i kartlegging av Viktige naturtyper for naturmangfold etter NiN2 i 2018. Versjon 25.05.2018
- Moen, A. (1998). Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- ngu.no/kart/berggrunn, <https://geo.ngu.no/kart/berggrunn/> Norges geologiske undersøkelse, berggrunnskart N50, hentet 20.03.2019
- ngu.no/kart/losmasser, <http://geo.ngu.no/kart/losmasse/> Norges geologiske undersøkelse, løsmassekart med symboler, hentet 19.20.2019
- Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M., 1999: Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget. 252 s.

Muntlige kilder:

Anton Van Genugten, småbrukslærer ved Fosen FHS, og en av dem som skal utføre skjøtselen. Tlf: 91540983 Epost: jordbruk@fosen.fhs.no

Vedlegg 1. Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase

Lefætten

UTM: EUREF89 32V N7048093 Ø549430.

ID i Naturbase: NY

Areal: 2,2 daa

Verdi: Viktig – B.

Naturtype: Slåttemark 100 %

Utforming: Svakt kalkrik eng med klart hevdpreg (T32-C-20) (90 %), svakt kalkrik eng med svakt preg av gjødsling (T32-C-21) (10 %).

Feltsjekk siste: 1. august 2018 av Solfrid Helene Lien Langmo.

Avgrensingspresisjon: < 20 meter. Målemetode: Avgrensa etter flyfoto og bruk av GPS.

INNLEDNING: Lokalitetsbeskrivelsen er utarbeidet av Solfrid Helene Lien Langmo med assistanse av Finn Oldervik, begge Bioreg AS. Beskrivelsen er basert på en naturfaglig undersøkelse av Lien Langmo den 01.08.2018 etter innspill og på oppdrag fra grunneier. Formålet med undersøkelsen var bl.a. å ev slå fast hvorvidt lokaliteten kunne defineres som en slåttemark og at den slik hadde krav på å få utarbeidet en skjøtselsplan. Det later ikke til at det tidligere er gjort naturfaglige undersøkelser på engene her, og registreringene i Artskart fra området, er utelukkende av vanlige fuglearter. Det er grunn til å nevne at Lien Langmo et.al (2013) registrerte et betydelig antall lokaliteter knyttet til kulturlandskap litt lenger øst og nord, og at det her ble påpekt at det trolig finnes flere slike lokaliteter i områdene mellom Stadsbygd, Denstad og Sørbotn. Beskrivelse og verdisetting følger siste versjon av faktaark for slåttemark, oppdatert i 2018 (Svalheim 2014), og inkluderer terminologi etter NiN versjon 2.1 i målestokk 1:5000, basert på kartleggingsveileder for NiN-kartlegging (Bratli et al 2017). Rødlistestatus for arter følger norsk rødliste fra 2015 (Henriksen og Hilmo 2015), og rødlistestatus for naturtyper følger rødlista for naturtyper fra 2018 (Artsdatabanken 2018). Avgrensinga er basert på GPS-målinger og ortofoto og er trolig bedre enn 20 meter. Artsregistreringer fra lokaliteten legges til i artsobservasjoner.no.

LOKALISERING OG NATURGRUNNLAG: Lefætten ligger oppe på en ås omkranset av skog, høyt oppe i åsene litt sør for Sørbotn i Indre Fosen kommune. Lokaliteten ligger ca. 275 moh., og strekker seg fra vest mot øst i en liten lysning. Artsmangfoldet bærer tydelig preg av langvarig hevd med beite/slått og uten gjødsling. Ingen lignende lokaliteter er registrert her oppe tidligere, men en tur i skogen rundt vitner om at her har det tidligere vært store arealer med kulturmark. Geologisk sett hører berggrunnen i området til Vanvik-gruppen og består av glimmerskifer med amfibolitter. Løsmassene består for det meste av tynne morenemasser (Kilde: NGU). Lokaliteten ligger ifølge Moen (1998) i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2), og i sørboreal vegetasjonszone, trolig opp mot grensen for mellomboreal.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER: Lokaliteten er registrert som slåttemark, og er etter NiN for det meste å regne som svakt kalkrik eng med klart hevdpreg (T32-C-20) (90 %). Rundt husene finnes partier med svakt kalkrik eng med svakt preg av gjødsling (T32-C-21) (10 %). I vest finnes et parti som er betydelig friskere enn resten av enga. Slåttemark er regnet som en kritisk truet naturtype (CR) på rødlista for naturtyper fra 2018, og er en utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven.

ARTSMANGFOLD: Av karplanter dominerer dunhavre, smalkjempe, engkvein, rødknapp, gulaks, hvitmaure og harerug. I tillegg ble også flere andre indikatorarter på ugjødslet kulturmark registrert, samt at det ble registrert både vanlig nattfiol, grov nattfiol og stortveblad. Også arter som aurikkelsveve, blåknapp, bråtestarr, enghumleblom, mjødukt, kornstarr, skogstorkenebb, småengkall, tepperot og øyentrøst sp. ble registrert. Området har godt potensiale for sjeldne og rødlistede arter fra flere artsgrupper, som lav, moser, insekter og beitemarksopp selv om ingen slike ble registrert ved undersøkelsene. Med tanke på beitemarksopp ble undersøkelsen utført for tidlig. Soppsesongen i Trøndelag kom veldig sent i gang i 2018 på grunn av en veldig tørr sommer. Fluearten *Mesembrina meridiana* ble registrert her i 2018. Denne har spredte funn fra Norge tidligere, men ingen registreringer på Fosen.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING: Lefætten, eller Lefættsætra tilhører i dag Fosen Folkehøgskole, som har satt i stand husene og bruker området aktivt i undervisning. Den har tidligere vært eget gårdsbruk, og hørte til Reins Klosters jordegods frem til 1814, da den ble solgt. Gården lå øde etter svartedauden, og driften ble tatt opp igjen først på 1600-tallet. Den siste som bodde her, døde trolig av sult, og i 1814 da gården ble solgt, gikk den over til å bli brukt som sæter. Frem til 1945 var det melkekyr her om sommeren, og fra 1945 til 1956 var det ungdyr og sau som beita her (Kilder: Dybdahl, 1995 og informasjonsplakat som står på husveggen). Det er grunn til å tro at arealet har stått uten skjøtsel en periode etter 1956, men det har hele tiden gått beitedyr i utmarka her, slik at det nok har vært et visst beitetrykk hele tiden. Fosen Folkehøgskole tok over eiendommen i 1985, og etter det har den stort sett vært brukt som beite for skolens hester. I løpet av disse årene, er en del trær fjernet, og husene er satt i stand. Dette gjelder både våningshus og stall. De siste tre årene har de sentrale delene av enga (ca. 1 daa) vært slått seint (sist i august) og bakketørka/hesja. Dette som et ledd i undervisningen på skolen. I tillegg etterbeites arealet av sida trønder- og nordlandsfe. Disse er gjerdet ute fra slåtteeenga på sommeren med elektriske gjerder. På eiendommen i vest ble det for mellom 30 og 40 år siden, plantet gran som står helt opp til grensen for lokaliteten. Også inne i, og vest for, dette plantefeltet, finnes rester av gamle engsamfunn. En sti går inn til tunet fra vest. Det er opparbeidet bål plass foran huset. Nedenfor stallen øst for lokaliteten sprer åkertistel og bringebær seg i et lite parti.

FREMMEDE ARTER: Ingen registrerte.

SKJØTSEL OG HENSYN: For å gjenopprette og ivareta verdiene som slåttemark, er de grunnleggende skjøtselstiltakene: Ikke gjødsling, sprøyting, pløying eller bruk av beitepusser, sein slått og bakketørking eller hesjing av graset, og etterbeite om høsten om det er mulig. Intensivt vårbeite utover forsommeren eller beiting hele sesongen er ikke å anbefale – og spesielt det siste kan være direkte skadelig og på sikt utarme arts mangfoldet. Det meste av lokaliteten er allerede inngjerdet, men for å kunne skjøtte hele lokaliteten med slått, må dette gjerdet flyttes noe i nord. Heller ikke tilleggsføring til dyr på beite er å anbefale innenfor slåttemarka da også dette kan bidra til oppgjødsling av arealene og spredning av uønskede arter. Noen av de mindre trærne innenfor lokaliteten kan med fordel fjernes, slik at de ikke skygger ut vegetasjonen på slåttemarka. Det vil også være en fordel om det fjernes en del trær utenfor lokalitetsgrensene, og spesielt i vest der det er plantet gran. Denne er enda ung, men vil vokse seg større og bidra til ytterligere utskygging av vegetasjonen på større deler av enga. Fjerning av bjørkekratt, ung rogn og det meste av einer inne på lokaliteten er en forutsetning for effektiv slåtteskjøtsel. Det er viktig å slå alle arealene som har forekomster av lyng, slik at denne ikke får spre seg ytterligere. De aller tørreste partiene like øst for husene kan med fordel settes igjen og slås seint på høsten med tanke på insekter om slåttetidspunktet en gang fremskyndes i forhold til i dag. Åkertistel nedenfor stallen bør bekjempes.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP: Lokaliteten ligger i et område som tidligere var mer åpent, og med større kulturpåvirkning, og da særlig i utmarka. Fremdeles er utmarka i området i bruk til beite, men beitetrykket er svakt og sammenhenger med andre enger er svekket sammenlignet med tidligere. Planting av gran har fremskyndet denne prosessen, jf. gamle flybilder. Det finnes likevel enda flere arealer med rik engflora både på Lefætten og på naboeiendommene.

VERDIVURDERING: Etter faktaark for slåttemark fra juli 2015 oppnår lokaliteten høy vekt for parameteren areal (ca. 2,2 daa), middels til høy vekt for typevariasjon, grunnet forekomst av både fukteng (selv om dette ikke er egen type i NiN) og tørrere engtyper. Den oppnår middels vekt for arts mangfold ut fra forekomst av 18 tyngdepunktarter for semi-naturlig eng, og godt potensiale for sjeldne og rødlistede arter fra flere artsgrupper. I tillegg oppnår den middels vekt for tilstand der det som i all hovedsak trekker ned er gjengroingen med lauvkratt og lyng, mens det som trekker opp er at deler av lokaliteten er skjøttet som slåttemark de siste årene, samt at den aldri har vært gjødslet med kunstgjødsel. Ut over dette oppnår lokaliteten middels vekt for påvirkning og for landskapsøkologi ut fra at den delvis er i drift med slått og delvis med beite. Også forekomster av andre kulturmarkselementer i nærheten er med å trekke verdien opp. Ut fra dette settes verdien til Viktig – B. Verdien kan heves med riktig skjøtsel på hele lokaliteten, samt med påvisning av flere rødlistede arter.

Vedlegg 2. Artsliste slåttemark Lefætten

Tabell 1: Liste over artsregistreringer i slåttemarka på Lefætten 01.08.2018. Tyngdepunktarter for semi-naturlig eng er markert med **feit skrift**, mengdearter er markert med **stjerne**. Registreringene i 2018 er gjort av Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS.

Norsk navn	Latinsk navn	2018				
aurikkelsveve	<i>Hieracium lactucella</i>	x				
bakkefrytle*	<i>Luzula campestris multiflora</i>	x				
bakkesoleie	<i>Ranunculus acris</i>	x				
beitesveve-gruppen	<i>Vulgata</i>	x				
bjørk	<i>Betula nana</i>	x				
bleikstarr	<i>Carex pallescens</i>	x				
blåbær (* i kantene)	<i>Vaccinium myrtillus</i>	x				
blåklokke*	<i>Campanula rotundifolia</i>	x				
blåkoll	<i>Prunella vulgaris</i>	x				
blåknapp	<i>Succisa pratensis</i>	x				
bråtestarr	<i>Carex pilulifera</i>	x				
dunhavre*	<i>Avenula pubescens</i>	x				
einer	<i>Juniperus communis</i>	x				
enghumleblom	<i>Geum rivale</i>	x				
engsvingel	<i>Festuca pratensis</i>	x				
engsyre	<i>Rumex acetosa</i>	x				
engkvein*	<i>Agrostis capillaris</i>	x				
finnskjegg	<i>Nardus stricta</i>	x				
firkantperikum	<i>Hypericum maculatum</i>	x				
fjellmarikåpe	<i>Alchemilla alpina</i>	x				
fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>	x				
føllblom	<i>Scorzoneroideis autumnalis</i>	x				
gjerdevikke	<i>Vicia sepium</i>	x				
gran	<i>Picea abies</i>	x				
grasstjerneblom	<i>Stellaria graminea</i>	x				
groblad	<i>Plantago major</i>	x				
grov nattfiol	<i>Platanthera chlorantha</i>	x				
gulaks*	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	x				
gullris	<i>Solidago virgaurea</i>	x				
harerug	<i>Bistorta vivipara</i>	x				
harestarr	<i>Carex leporina</i>	x				
hundegras	<i>Dactylis glomerata</i>	x				
hundekjeks	<i>Anthriscus sylvestris</i>	x				
hvitblattistel	<i>Cirsium heterophyllum</i>	x				
hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>	x				
hvitmaure*	<i>Galium boreale</i>	x				
hvitveis	<i>Anemone nemorosa</i>	x				
hårsveve	<i>Pilosella officinarum</i>	x				
jonsokkoll	<i>Ajuga pyramidalis</i>	x				
kjerteløyentrøst	<i>Euphrasia stricta</i>	x				
knereverumpe	<i>Alopecurus geniculatus</i>	x				

kornstarr	<i>Carex panicea</i>	x				
legeveronika*	<i>Veronica officinalis</i>	x				
løvetann sp.	<i>Taraxacum sp.</i>	x				
marikåpe sp.	<i>Alchemilla sp.</i>	x				
mjørdurt	<i>Filipendula ulmaria</i>	x				
myrfiol	<i>Viola palustris</i>	x				
nyseryllik	<i>Achillea ptamica</i>	x				
osp	<i>Populus tremula</i>	x				
prestekrage*	<i>Leucantheum vulgare</i>	x				
rogn	<i>Sorbus aucuparia</i>	x				
ryllik	<i>Achillea millefolium</i>	x				
ryllsiv	<i>Juncus articulatus</i>	x				
rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>	x				
rødknapp*	<i>Knautia arvensis</i>	x				
rødsvingel*	<i>Festuca rubra</i>	x				
røsslyng	<i>Calluna vulgaris</i>	x				
sauesvingel	<i>Festuca ovina</i>	x				
selje	<i>Salix caprea</i>	x				
skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>	x				
smalkjempe*	<i>Plantago lanceolata</i>	x				
smyle	<i>Deschampsia flexuosa</i>	x				
småengkall*	<i>Rhinanthus minor</i>	x				
snauveronika	<i>Veronica serpyllifolia</i>	x				
storblåfjær	<i>Polygala vulgaris</i>	x				
storfrytle	<i>Luzula sylvatica</i>	x				
stormarimjelle	<i>Melampyrum pratense</i>	x				
stornesle	<i>Urtica dioica</i>	x				
stortveblad	<i>Neottia ovata</i>	x				
sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa subsp. cespitosa</i>	x				
teiebær	<i>Rubus saxatilis</i>	x				
tepperot*	<i>Potentilla erecta</i>	x				
timotei	<i>Phleum pratense</i>	x				
tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>	x				
tveskjeggveronika	<i>Veronica chamaedrys</i>	x				
tyttebær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	x				
vanlig arve	<i>Cerastium fontanum</i>	x				
vanlig nattfiol	<i>Platanthera bifolia</i>	x				
øyentrøst sp.	<i>Euphrasia sp.</i>	x				
åkertistel	<i>Cirsium arvense</i>	x				
Mose		x				
engkransmose	<i>Abietinella abietina</i>	x				
etasjemose	<i>Hylocomium splendens</i>	x				
Furumose	<i>Pleurozium schreberi</i>	x				
Insekter		x				
-	<i>Mesembrina meridiana</i>	x				

Vedlegg 3. Tiltakslogg, grunneiers notater

Her er det plass for grunneier å føre inn sine egne notater som gjelder gjennomføring av tiltakene. Ved å ha slike notater samla, vil det være lettere å sammenstille erfaringene når planen skal revideres.

AREAL/DELOMRÅDE:	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR
		[mnd./ dato/uke]		

AREAL/DELOMRÅDE:	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR
		[mnd./ dato/uke]		

AREAL/DELOMRÅDE:	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR
		[mnd./ dato/uke]		

AREAL/DELOMRÅDE:	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR
		[mnd./ dato/uke]		

Vedlegg 4. Overvåkning, logg

I enkelte tilfelle kan f. eks grunneier/bruker ha interesse av/artskunnskap nok til å telle opp enkeltindivider av særskilte planter innen et avgrensa fast, område på noen få m² hver sesong. Dette kan være verdifull artsinfo å legge til rette for. En vil ikke pålegge dette, men det kan være aktuelt å notere eventuelle nye arter som dukker opp, samt eventuelle forandringer i artssammensetning fra år til år.

POSISJON/FELT:	ART(ER)	DATO	ANTALL INDIVIDER/ OBSERVERT ENDRING	ÅR